

Eindexamen maatschappijleer vwo 2005-I

havovwo.nl

■ Opgave 1 Oorlog in de media

tekst 1

Zoek de verschillen

H.J.A. Hofland

De postmoderne oorlog begint 's avonds op het televisiejournaal met de grote voltreffers van de chirurgische precisiewapens, lichtflitsen in het donkergrijsblauw. De volgende ochtend staat het in de krant. 5 Koppen in de vetste letters: de bevestiging dat opnieuw historische tijden zijn aangebroken. De werkelijkheid in drukinkt. Dit zijn een paar voorpagina's van *The New York Post* (en) *The New York Times* ... van 10

12 twaalf jaar geleden. Saddam Hoessein had alle pogingen om de vrede te bewaren de grond in geboord, in plaats daarvan heeft hij de moeder aller veldslagen aangekondigd. (...)

15 Ik dacht: ik bewaar de kranten. Leuk voor later, voor de kleinkinderen. Niet onwaarschijnlijk dat ze veel zullen lijken op de kranten van morgen en overmorgen. Die ga ik ook bewaren.

bron: NRC Handelsblad van 22 en 23 februari 2003

afbeelding 1

bron: NRC Handelsblad van 22 en 23 februari 2003

"All the News That's Fit to Print"

The New York Times

Late Edition
New York, Thursday, January 13, 2003
Price: \$1.00
Subscription: \$10.00 per month
40 CENTS

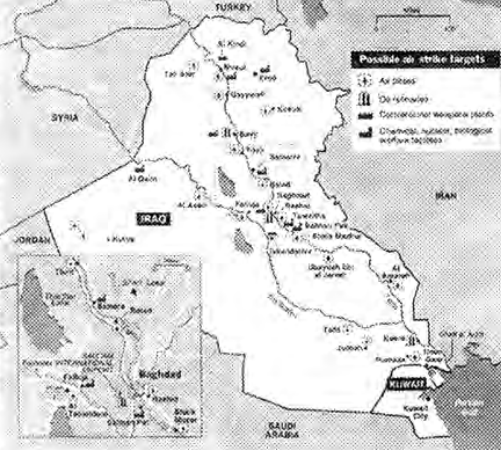
U.S. AND ALLIES OPEN AIR WAR ON IRAQ; BOMB BAGHDAD AND KUWAIT TARGETS; 'NO CHOICE' BUT FORCE, BUSH DECLARES

A TENSE WAIT ENDS

News of Attack Sweeps the Country, Stirring Profound Feelings

By JAMES BABON

In one long moment yesterday, the United States and its allies opened a new chapter in the history of the Middle East. The news that the United States and its allies had launched an air war against Iraq was greeted with a mixture of relief and despair. For many, it was a relief because it meant that the United States had finally taken a stand against Saddam Hussein's regime. For others, it was a despair because it meant that the United States had finally taken a stand against the United States.

No Ground Fighting Yet; Call to Arms by Hussein

By ANDREW ROSENTHAL

WASHINGTON, Jan. 13 — The United States and its allies tonight opened the Iraq offensive with a targeted air attack on Baghdad, Kuwait and other targets in Iraq and Kuwait. The attack was the first of a series of strikes that the United States and its allies have launched against Iraq's military and infrastructure.

...in a televised address to the nation from the Oval Office, a moment that many said was the most dramatic of his presidency. Mr. Bush said that after months of diplomatic negotiations had failed to produce a resolution to the crisis, the United States and its allies had no choice but to force Saddam from power by force. He said that the United States and its allies would not stop until they had destroyed Iraq's weapons of mass destruction and communications facilities.

Raids, on a Huge Scale, Seek to Destroy Iraqi Missiles

By MICHAEL R. DODD

WASHINGTON, Jan. 13 — The military campaign to overthrow Saddam Hussein's regime in Iraq and Kuwait is under way. The United States and its allies have launched a series of strikes on a huge scale against targets deep in Iraq and Kuwait. The strikes are aimed at destroying Iraq's military and infrastructure, and at destroying its weapons of mass destruction and communications facilities.

...The strikes are aimed at destroying Iraq's military and infrastructure, and at destroying its weapons of mass destruction and communications facilities. The United States and its allies have launched a series of strikes on a huge scale against targets deep in Iraq and Kuwait. The strikes are aimed at destroying Iraq's military and infrastructure, and at destroying its weapons of mass destruction and communications facilities.

OTHER NEWS

Gorbachev is Moving To Muzzle the Press

President Vladimir Putin's order to investigate the activities of the press in the Chechen region has been widely interpreted as an attempt to muzzle the press. The investigation is seen as a move to control the flow of information from the region.

Rumble in the Sky Ends a 5-Month Wait

By PHILIP SHENON

WASHINGTON, Jan. 13 — The United States and its allies have launched a series of strikes on a huge scale against targets deep in Iraq and Kuwait. The strikes are aimed at destroying Iraq's military and infrastructure, and at destroying its weapons of mass destruction and communications facilities.

...The strikes are aimed at destroying Iraq's military and infrastructure, and at destroying its weapons of mass destruction and communications facilities. The United States and its allies have launched a series of strikes on a huge scale against targets deep in Iraq and Kuwait. The strikes are aimed at destroying Iraq's military and infrastructure, and at destroying its weapons of mass destruction and communications facilities.

Dinkins Offers Budget With Layoffs and Cuts

Mayor Michael Dinkins has unveiled his budget for the next fiscal year. The budget includes cuts in spending and layoffs of city employees. It is seen as a move to reduce the city's budget deficit.

Daily News Threatens To Close or Sell

The New York Daily News has threatened to close or sell. The newspaper is facing financial difficulties and is looking for a buyer. The threat is seen as a move to attract attention to the newspaper's financial problems.

MORE ON THE GULF

Bush Evokes Glory Of Post, Not Vietnam

President Bush's speech to Congress evoked the glory of the post-World War II era, but not the Vietnam War. The speech was seen as a move to connect the current conflict to the glory of the post-war era.

In Cairo, Jubilation Among Kuwaiti Exiles

Thousands of Kuwaiti exiles gathered in Cairo to celebrate the start of the air war against Iraq. The gathering was a show of support for the United States and its allies.

Israel on Alert

Israel is on a state of alert because of the possibility of a terrorist attack. The alert is a result of the increased tension in the Middle East.

The War Begins

The war in Iraq has begun. The United States and its allies have launched a series of strikes on a huge scale against targets deep in Iraq and Kuwait. The strikes are aimed at destroying Iraq's military and infrastructure, and at destroying its weapons of mass destruction and communications facilities.

The War Begins

The war in Iraq has begun. The United States and its allies have launched a series of strikes on a huge scale against targets deep in Iraq and Kuwait. The strikes are aimed at destroying Iraq's military and infrastructure, and at destroying its weapons of mass destruction and communications facilities.

tekst 2

Dagkoers Irak

Sinds de Amerikanen Irak binnenvielen, kenmerkt hun optreden daar zich door snel wisselende stemmingen, die de gewillig meedeinende media vaak versterken door mee- en tegenvallers flink uit te vergroten. Tijdens de oorlog maakte de aanvankelijke hoop op een spoedige afloop vrij snel plaats voor pessimisme. Maar juist toen iedereen zich uitputte in zwartgallige bespiegelingen over de verschrikkingen van een stadsguerrilla in Bagdad, reden de Amerikanen op hun dooi akkertje de Irakese hoofdstad binnen. Zij trokken een standbeeld van Saddam omver en de oorlog was voorbij. (...)

De wederopbouw is een zaak van de lange adem. In dat proces kunnen gebeurtenissen die zich in de luwte van het nieuws afspelen op de langere termijn wel eens van grotere importantie zijn dan de met veel publiciteit gepaarde gaande liquidatie van Uday en Qusay (zonen van Saddam Hoessein). Zo'n gebeurtenis is de Irak-rapportage van VN-chef Kofi Annan. Hij karakteriseerde eerder deze week de door de Amerikanen

bron: de Volkskrant van 24 juli 2003

tekst 3

De waarheid is ver te zoeken

De waarheid is bij oorlog het eerste slachtoffer, luidt een veel gebezigde uitdrukking. Aan de lezers van onze website vroegen wij: Hoe informeert u zich, nu de strijdende partijen er alles aan doen het publiek van hun oprechte bedoelingen en successen te overtuigen?

“Zowel de Verenigde Staten als Irak laten zien dat ze niet te vertrouwen zijn als het aankomt op feiten en bewijzen”, schrijft F. Schermer uit San Francisco (VS) (...)

“Beide partijen in een oorlog hopen dat de ander murw raakt, en zullen dus tegenvallers verzwijgen”, weet Antoinette Bulten uit Tricht. “Daarom zit ik als burger met een grote behoefte aan informatie.” (...)

“Het is duidelijk dat ook de Amerikanen en

bron: NRC Handelsblad van 29 maart 2003

geïnstalleerde Irakese overgangsregering als ‘een representatieve partner met wie de VN en de internationale gemeenschap zaken kunnen doen’.

30 Kofi Annan erkende dat het onmogelijk is om nu al democratische verkiezingen te houden. Daarom is de instelling van de interim-bestuursraad, die een afspiegeling van alle bevolkingsgroepen in Irak vormt, op dit moment het hoogst haalbare. Het is in elk geval een eerste stap naar het herstel van de Irakese soevereiniteit, aldus de VN-topman.

Hier tekent zich een toenadering af tussen VS en VN. Want ook aan Amerikaanse zijde worden de geesten langzamerhand rijp voor een nieuwe resolutie van de Veiligheidsraad waarin een grotere rol van de VN wordt geregeld.

45 In Washington voelt met name Powell (minister van Buitenlandse Zaken van de VS) wel voor een internationalisering van Iraks wederopbouw. Dat is een goede zaak: voor dat immense project is immers niet alleen veel geduld nodig maar ook veel steun van andere landen.

Landschap

Het informatiebombardement is een gevolg van de opkomst van internet. We willen alles weten en wel meteen.

Iedere oorlog zijn eigen medium. De radio
5 beleefde hoogtijdagen tijdens de Tweede
Wereldoorlog, de televisie bloeide op met
Vietnam en de Eerste Golfoorlog vestigde
het fenomeen satelliet-nieuwszender à la
CNN. Dus was het met de Tweede
10 Golfoorlog de beurt aan internet, dat zich nu
definitief zou bewijzen als nieuwsmid-
die voorspelling viel althans in de weken
voorafgaand aan de oorlog veel te horen.
“Internet combineert de snelheid van de
15 televisie met de diepgang van de krant”,
verklaarde een producer van CNN in de
Amerikaanse krant *USA Today*. “Dat kan
bepalend zijn voor hoe oorlogen in de
toekomst verslagen worden.”
20 Het klinkt natuurlijk geweldig, die
combinatie van snelheid en diepgang, maar

bron: de Volkskrant van 26 april 2003

bij nader inzien bleken de verwachtingen
erg tegen te vallen.

(...)

De televisiejournals trokken weliswaar veel
25 kijkers, maar de belangstelling voor de rest
van de programma's, de achtergronden,
stelde teleur. De pacifistische woorden van
Bertolt Brecht 'stel er komt oorlog en
niemand gaat erheen' kunnen volgende keer
30 gewijzigd worden in 'en niemand is
geïnteresseerd'.

Dat roept veel andere vragen op. Ondanks
alle bedenkingen bij het verschijnsel
embedded verslaggeving¹⁾ is nooit een
35 oorlog zo volledig in beeld gebracht als
deze. De tol die daarvoor in
journalistenlevens betaald moest worden, is
met tien dode en twee vermiste
verslaggevers ongekend hoog. Was het dat
40 waard, zeker nu blijkt dat het publiek wel
voortdurend goede informatie eist, maar er
nauwelijks gebruik van maakt? (...)

De oorlogstango van publieke opinie en media

Voordat de Amerikaanse minister van Buiten-
landse Zaken, Colin Powell, een maand geleden
in de Veiligheidsraad met satellietfoto's en band-
opnamen Iraks militaire misleidingpogingen
5 illustreerde, konden nogal wat Amerikaanse
journalisten nauwelijks geloven dat president
George W. Bush regelrecht op een nieuwe
Golfoorlog afstevende.

(...)

Na Powells toespraak begonnen politici en media
10 die aanvankelijk weinig op hadden met het
oorlogsscenario van Bush, de draai te nemen.
Journalist Bill Keller was nu voor een oorlog
tegen Saddam Hoessein. Onder de kop 'De club
kan niet geloven dat ik een havik ben' somde hij
15 de meningsvormers op die om waren gegaan. Het
waren er heel wat.

Wie gedacht had dat de publieke opinie wel
dezelfde kant op zou schuiven, kwam bedrogen
uit. Bush, die na de aanslagen van 11 september
20 2001 van de Amerikaanse bevolking massale
steun kreeg voor zijn strijd tegen het terrorisme,
verliest in zijn gevecht om de publieke opinie
inzake Irak terrein. Ondanks het spektakel en de
kritiekloosheid waarmee de grote televisie-

25 stations de oorlogsvoorbereidingen begeleiden,
staat maar een op de drie Amerikanen achter een
oorlog als die alleen door de Verenigde Staten
wordt gevoerd. In talkshows klinken veel
kritische geluiden. En afgelopen zondag sprak
30 het commentaar in *The New York Times* zich
ondubbelzinnig uit tegen een aanval op Irak
zonder steun van de Verenigde Naties. Het lijkt
erop dat media in dit geval de verschuiving in de
publieke opinie registreren en die versterken door
35 erin mee te gaan. (...)

In de tango van publieke opinie en media is
telkens de vraag: wie leidt en wie volgt?
De media sturen de opinie, meenden Ameri-
kaanse wetenschappers na de Golfoorlog van
40 1991. In de bundel *Taken by Storm* – Stormen-
derhand genomen, een titel die verwijst naar de
geallieerde operatie Desert Storm – wijzen
politicoloog Iyengar en communicatieweten-
schapper Simon op een aardverschuiving. Eind
45 1989 zag zeventig procent van de Amerikanen
het drugsgebruik als het grootste nationale
probleem. Na de overweldigende berichtgeving
over de Golf zag nog maar vijf procent een groot
probleem in drugs. (...)

bron: Kees Buijs, in de Marge, de Gelderlander van 13 maart 2003

embedded verslaggeving: verslaggeving door journalisten die ingekwartierd zijn bij diverse
legeronderdelen.

In aanbouw: Media in Irak

door Menno Steketee

Irak likt zijn wonden. Na jaren van economische sancties en militaire dictatuur verloopt de opbouw van een democratische maatschappij moeizaam. Behalve de vorming van een vrije pers. De Irakese media zijn na 2 mei 2003 – het officiële einde van de oorlog – als paddestoelen uit de grond geschoten. Want de Irakezen hebben een niet te stillen honger naar informatie.

(...)

De openstelling van *Towards Freedom* betekende een grote stap voorwaarts om het Irak van na Saddam Hoessein te voorzien van een belangrijke pijler van een democratische maatschappij: vrije pers. “U verdient vrijheid van meningsuiting”, drukte Bush de Irakezen op het hart. “U zult toegang krijgen tot onafhankelijke media”, bezwoer ook premier Blair de Irakese kijkers.

Hoewel het regime van Saddam Hoessein intussen goeddeels lijkt te zijn verdwenen, hapert de wederopbouw tot een democratische samenleving nog aanzienlijk. Maar dat kan niet worden gezegd van de gewenste vestiging van een meer divers medialandschap dat zo lang werd bepaald door de rabiate propaganda van het regime.

bron: VPRO-gids van mei 2003

(...)

30 De nieuwe Irakese kranten worden verslonden.

Sommige van die kranten, zoals Al-Dimuqrati (De Democraat), kunnen op algemene goedkeuring van de coalitie rekenen. Andere nieuwe media worden in Washington en Londen daarentegen met meer argwaan bekeken, zoals bijvoorbeeld de geplande zenders en kranten met een sjiitische signatuur. De Irakese bevolking bestaat voor zestig procent uit sjiiten, een tak van de islam die door het regime van Saddam Hoessein jarenlang bloedig werd onderdrukt.

(...)

De sjiitische zender, De Stem van de Mudjahidien, verhuist binnenkort van Iran naar een studio in een moskee in Bagdad. ‘Religie is politiek en politiek is religie’, zei de directeur van het radiostation tegen een Britse krant toen hem werd gevraagd wat de politieke signatuur van de programmering zou worden. Die opinie had de man onder het seculiere regime van Saddam Hoessein met de dood kunnen bekopen. Het is het bewijs dat Bush’ gewenste vrijheid van meningsuiting in post-Saddam Irak vaste voet aan de grond heeft. Of de zender valt onder Blairs ‘onafhankelijke media’ is een tweede.

Opgave 1 Oorlog in de media

Bij deze opgave horen de teksten 1 tot en met 6 en de afbeeldingen 1 en 2 uit het bronnenboekje.

In de aanloop tot de Tweede Golfoorlog (20 maart - 1 mei 2003), blikt de journalist Hofland terug op de Eerste Golfoorlog van 1991.

Lees tekst 1.

Er zijn in Nederland verschillende categorieën kranten: landelijke en regionale kranten, ochtend- en avondkranten, progressieve en conservatieve kranten. Naast deze indelingen is er nog een andere belangrijke indeling te maken. Zo behoort NRC Handelsblad tot een andere categorie kranten dan De Telegraaf. Dit laatste onderscheid is ook van toepassing op buitenlandse kranten.

Bekijk afbeelding 1 en afbeelding 2. Deze afbeeldingen zijn voorpagina's van respectievelijk New York Post en The New York Times.

- 1p **1** Tot welke categorie kranten behoort *New York Post* en tot welke categorie *The New York Times* wanneer je afgaat op de afbeeldingen?
- 2p **2** Noem twee verschillen met betrekking tot de inhoud van deze categorieën kranten.

Lees tekst 2.

Hofland schrijft zijn artikel (tekst 1) aan het begin van de Tweede Golfoorlog. Tekst 2 verschijnt in *de Volkskrant* van 24 juli 2003, bijna drie maanden na die oorlog. De massamedia vervullen voor burgers bepaalde functies.

- 2p **3** Welke functie vervullen zowel het artikel in *NRC Handelsblad* van 22 februari 2003 als het artikel in *de Volkskrant* van 24 juli 2003? Geef ook een reden waarom die functie belangrijk is voor de burgers.

Elke krant geeft een beschrijving van haar kleur of identiteit in het redactiestatuut. Hieronder staat een aantal omschrijvingen van de identiteit van vier landelijke dagbladen: 1 "(...) dat zich tot taak stelt de lezers eerlijk en zo veelzijdig mogelijk te informeren. Zij is voortgekomen uit de katholieke arbeidersbeweging. Mede daarom wil zij vooruitstrevend zijn en vooral opkomen voor verdrukten en ontrecten."

2 "(...) wordt in vrijzinnige geest geredigeerd vanuit de beginselen die ten grondslag liggen aan de parlementaire democratie (...)" Deze krant streeft naar een populaire kwaliteitskrant.

3 "(...) wordt geredigeerd vanuit een liberale geesteshouding met eerbied voor het individu en de beginselen van verdraagzaamheid, redelijkheid en openheid voor de geest van de tijd."

4 "Zonder dat (...) gebonden is aan enigerlei organisatie van politieke of andere aard, zal de geschakeerdheid van haar lezerskring, vooral in kerkelijk, politiek en sociaal opzicht, medebepalend zijn voor de selectie van het nieuws en de keuze van de artikelen."

- 2p **4** Welke beschrijving hoort bij *NRC Handelsblad* en welke bij *Trouw*?

De identiteit van een krant bepaalt mede 'de selectie van het nieuws en de keuze van artikelen'.

Stel dat je de identiteit van een willekeurige krant wilt leren kennen. Eén manier is dan het lezen van het redactionele commentaar.

- 3p **5** Geef drie andere manieren waaruit de identiteit van een krant blijkt.

In tekst 2 komt de rol van de Verenigde Naties in de opbouwperiode na de Tweede Golfoorlog ter sprake.

- 2p **6** Geef twee doelstellingen van de Verenigde Naties die betrokkenheid bij de opbouw van Irak rechtvaardigen.

Eindexamen maatschappijleer vwo 2005-I

De Verenigde Staten en Groot-Brittannië begonnen de oorlog tegen het regime van Saddam Hoessein zonder de steun van de Veiligheidsraad. In de Raad is over die aanval een hevige politieke discussie gevoerd. Frankrijk, China en Rusland waren tegen de aanval op Irak.

1p 7 Geef een reden waarom de Verenigde Staten en Groot-Brittannië de steun zochten van de Veiligheidsraad voor een militair optreden tegen Irak.
Betrek in je antwoord de *bevoegdheid* van de Veiligheidsraad.

2p 8 Leg uit waarom juist Frankrijk, China en Rusland een besluit van de Veiligheidsraad konden tegenhouden. Ga uit van de *samenstelling* en de *wijze van beslissen* van de Veiligheidsraad.

Lees tekst 3.

Uit de commentaren over de berichtgeving van de personen in tekst 3 lijkt het alsof er sprake is van bewuste kleuring van informatie. Dit is onder andere het gevolg van het onder druk staan van journalistieke principes in de berichtgeving over de oorlog in Irak.

2p 9 Welke journalistieke principes staan in de berichtgeving over de oorlog volgens een aantal lezers van de website van *NRC Handelsblad* onder druk? Noem er twee.
Illustreer elk principe met een passend citaat uit tekst 3.

2p 10 Leg uit waarom er in de nieuwsberichtgeving nooit sprake kan zijn van volledige objectiviteit.

Internet zou zich in de Tweede Golfoorlog als nieuwsmedium bewijzen (regels 9-11 van tekst 4). De ontwikkeling van internet als nieuwsmedium heeft maatschappelijke gevolgen op cultureel, economisch en politiek-juridisch gebied.

3p 11 Noem per gebied een voorbeeld.
De antwoorden zijn niet direct af te leiden uit tekst 4.

Lees de regels 32-36 van tekst 4.

2p 12 Leg uit welk dilemma voor een journalist kan optreden bij ‘embedded verslaggeving’.

Lees tekst 5.

De agendatheorie is één van de benaderingen met betrekking tot de effecten van de massamedia.

3p 13 Wat houdt deze theorie in?
Noem uit de tekst een passage die deze theorie illustreert.

Lees de regels 1 tot en met 28 van tekst 5.

De tekst laat zien dat de effecten van de media op het grote publiek beperkt zijn: de publieke opinie volgt niet zonder meer de meningsvormers in de media.

2p 14 Leg uit met welk begrip uit de communicatiewetenschap of met welke beïnvloedingstheorie men kan verklaren dat de meerderheid van de Amerikanen *niet* automatisch de media volgt in haar steun aan president Bush.

Eén op de drie Amerikanen staat “achter een oorlog als die alleen door de Verenigde Staten wordt gevoerd” (regels 26-27 van tekst 5). Stel dat deze uitspraak een uitkomst is van een opinieonderzoek. Als onderzoeksmethode is een telefonische enquête gebruikt.

2p 15 Aan welke voorwaarden moet deze onderzoeksmethode hebben voldaan om bovenstaande uitspraak te kunnen staven?
Noem er twee.

Eindexamen maatschappijleer vwo 2005-I

Zie tekst 6.

Tekst 6 spreekt van de opbouw van een democratische maatschappij en van “de gewenste vestiging van een meer divers medialandschap” (regels 26-28). Ook in onze Nederlandse maatschappij is pluriformiteit van informatie en meningen een belangrijk cultuurgoed. In het mediabeleid van de overheid vormt het bevorderen en beschermen van de pluriformiteit van informatievoorziening één van de uitgangspunten.

- 4p **16** Geef twee manieren waarop de overheid in Nederland – naast het garanderen van de grondwettelijke vrijheid van meningsuiting – de pluriformiteit van de media wil bevorderen of beschermen.

De persmedia (persorganen als kranten en opinietijdschriften) zijn in de westerse samenleving vanouds particuliere ondernemingen.

- 2p **17** Op welke economische grondslag zijn de persmedia in Nederland gebaseerd? Licht je antwoord toe.

Lees tekst 6.

Het omvormen van Irak in een democratische rechtsstaat is een van de doelstellingen van de Amerikaanse en Britse regering. Ten aanzien van deze doelstelling zijn kritische geluiden gehoord: een democratie zou niet van bovenaf opgelegd kunnen worden.

In tekst 6 klinkt al door dat het tot stand brengen van een vrije pers en onafhankelijke media in een land als Irak toch van een andere orde is dan in een land als Nederland. Een vrije pers en onafhankelijke media kunnen ook de verspreiding van minder democratische ideeën inhouden. Dit kan remmend werken op de ontwikkeling van Irak tot een democratische rechtsstaat.

De democratische rechtsstaat heeft een aantal kenmerken, zoals het bestaan van grondrechten als persvrijheid en vrijheid van meningsuiting.

De vraag kan gesteld worden of er in Irak al voldoende consensus is over deze grondrechten. Zo eisen sommige godsdienstige groeperingen het recht op om meningen te laten toetsen door een raad van geestelijken.

- 4p **18** Geef twee andere kenmerken – dan persvrijheid – van de democratische rechtsstaat en formuleer een vraag aan de hand waarvan kan worden beoordeeld of die kenmerken ook kunnen worden gerealiseerd in een land in ontwikkeling als Irak.